

Сербин І.В. Формування екологічних умінь майбутніх учителів // Проблеми формування екологічної свідомості особистості /За ред. О.А.Дубасенюк, О.Є.Антонової: Зб. наук. праць. – Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2003. – С. 41-45.

*Сербин І.В.
асистент кафедри педагогіки,
Житомирський державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Формування екологічних умінь майбутніх учителів

Екологічна освіта та виховання розглядаються в сучасній загальноосвітній та вищій школах як важливий елемент загальної та професійної освіти. Це є основа для формування людини з високим почуттям обов'язку і відповідальності, здатності відстояти свою соціальну позицію, прийняти потрібне рішення і відповідно діяти у складній екологічній ситуації.

На велике значення природи у вихованні підрастаючих поколінь у свій час наголошували Ж.Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, А.Ф.Дістервег, Я.А.Коменський, К.Д.Ушинський. Певний внесок у розробку даної проблеми зробив А.С.Макаренко.

Багато слушних порад стосовно екологічної освіти та виховання залишив В.О.Сухомлинський. Він наголошував, що „природа – не тільки середовище навколо нас, а й всенародне добро і багатство, за яке кожний громадянин нашого суспільства відповідає – це червона нитка світоглядних переконань, від яких залежать соціально-політичні позиції людини”(1;554).

Для успішного здійснення екологічного виховання, необхідно посилити практичну підготовку майбутніх учителів до екологічного виховання. Крім того у педагогічному процесі слід забезпечити виконання ряду педагогічних умов. Це зокрема: комплексний підхід до вивчення природи з використанням міжпредметних зв'язків; врахування вікових, індивідуально-психологічних особливостей та пізнавальних можливостей школярів та студентів у процесі екологічного навчання і виховання; організація їх безпосередньої діяльності учнів по охороні та поліпшенню природного середовища своєї місцевості; вибір оптимальних форм, методів і прийомів екологічного виховання; вплив викладача на вихованців власним прикладом бережливого, ставлення до навколишньої природи; єдність дій усього педагогічного колективу навчального закладу в екологічному вихованні підопічних.

У процесі вивчення еколого-педагогічних дисциплін майбутні вчителі знайомляться з особливостями екологічного виховання учнів на різних виховних етапах.

Шкільна екологічна освіта та виховання продовжують і поглиблюють процес екологічного світосприймання, сформованого в дошкільному віці.

Зокрема, у молодших школярів формуються перші уявлення про навколишній світ, про живу і неживу природу.

В середніх класах учні здобувають базовий рівень екологічної освіти, оволодівають основами екологічної культури, вчать аналізувати і прогнозувати нескладні екологічні ситуації, беруть участь у практичних природоохоронних роботах.

У старших класах завершується узагальнення здобутих екологічних знань. Учні на цьому етапі набувають вміння моделювати прості кризові ситуації, у них має бути сформована особистісна екологічна позиція і вміння її відстоювати в умовах правової демократичної держави.

Майбутні педагоги усвідомлюють, що природоохоронна освіта в середніх і старших класах реалізується за участю учителів-предметників як на уроках, так і в позаурочний час. Зокрема, уроки з біології і географії розкривають дітям світ рослин і тварин та середовище, що їх оточує. Фізика і хімія дають комплекс політехнічних знань, наукові засади і принципи сучасного виробництва. Так, вивчаючи на уроках фізики основи механізації, енергетики, автоматизації, приладобудування, учитель розглядає різні напрями науково-технічного прогресу не тільки з метою професійної підготовки учнів, але й з'ясовує негативні наслідки його впливу на природне середовище, пояснює, що одним з основних принципів природоохорони в Україні є профілактичні заходи по запобіганню негативних екологічних наслідків. Історія і правознавство переконують у неприпустимості недбайливого ставлення до природи. Предмети естетичного циклу розкривають естетичну сутність природи, її красу і вплив на людину.

Причому, як свідчить досвід, ефективність природоохоронної освіти зростає, якщо на уроках різних предметів використовується краєзнавчий матеріал.

Для забезпечення цілісного підходу у процесі підготовки майбутніх учителів до екологічного виховання учнів доцільно проводити міжпредметні заходи і в системі позакласної роботи. Це, зокрема, можуть бути наукові конференції, виставки, екологічні олімпіади, вечори, дискусії.

Розглядаючи екологічну проблему з позицій природознавчих та суспільних наук, такий підхід дає можливість забезпечити осмислення студентами цієї проблеми, вирішувати завдання екологічної освіти і виховання школярів, до яких в першу чергу віднесемо: засвоєння наукових знань про закономірності розвитку природи; розуміння багатогранності й цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема; розвиток потреби у спілкуванні з природою; оволодіння нормами поведінки в природному середовищі; набуття навичок активної діяльності по охороні й поліпшенню навколишнього середовища.

Реалізація екологічних завдань здійснюється також завдяки участі школярів в різного роду суспільно-корисних заходах, наприклад: в озелененні шкільного подвір'я чи свого району, відновленні старих насаджень, закладанні парків, участі в санітарних загонах захисту довкілля, в групах швидкої допомоги звірям і птахам в зимовий період, в інших природоохоронних акціях,

екологічних експедиціях та екскурсіях. Активізації екологічного виховання сприяє також використання в роботі народного календаря, де всі пори року, кожна дата, свята тісно пов'язані з природою рідного краю.

На практичних заняттях з еколого-педагогічних дисциплін студенти оволодівають методикою проведення рольових, ситуативних, ділових ігор, які використовуються як на уроках, так і в позакласній роботі. Найбільш поширеними є рольові ігри, в яких учні виконують ролі живих і неживих об'єктів. Вони також можуть проводитись у формі конференцій, нарад, семінарів залежно від змісту гри. Ситуативні ігри можна проводити у вигляді різних видів „подорожей” по географічних картах. Для проведення ділових ігор, які є методом імітації прийняття рішень у керуванні виробничими процесами чи різними галузями народного господарства, необхідно знати виробничі процеси, орієнтуватись у ситуаціях, які виникають на виробництві.

Отже, для ефективного екологічного виховання школярів учителю необхідно бути ерудованою, освіченою людиною, яка володіє інформацією в суміжних галузях знань, бути добре обізнаною з нагальними екологічними проблемами. Тому студенти вищих педагогічних навчальних закладів мають опанувати методику екологічної виховної роботи, повинні набути інтелектуальних загальнотеоретичних та практичних умінь.

Як відомо, інтелектуальні уміння – це здатність людини екологічно мислити і здійснювати аналіз, синтез, абстрагування, наукове прогнозування. За допомогою інтелектуальних умінь виробляються дослідницькі навички приймати оптимальні економічні рішення.

Загальнотеоретичні вміння сприяють підвищенню екологічної грамотності та екологічної компетентності особистості.

Практичні вміння дозволяють особистості екологічно грамотно оцінити стан природи і при необхідності приймати рішення щодо обґрунтування її складових ланок чи систем.

Студенти університету набувають умінь самостійно аналізувати і моделювати екологічні ситуації з орієнтацією на управління ними; осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан довкілля, розумно взаємодіяти з ним; приймати екологічно виважені рішення щодо місцевих проблем природного середовища і здійснювати заходи по його охороні з позицій сучасної екології, політики, економіки, законодавства; володіти нормами екологічно грамотної поведінки, прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей й колективів; активно користуватися сучасними інформаційними технологіями для вирішення екологічних завдань; спиратися на екологічно нормативно-правові документи.

Базові екологічні знання студенти вищих педагогічних навчальних закладів, зокрема, Житомирського педуніверситету одержують після вивчення курсу „Основи екології”, який включено в навчальні плани усіх спеціальностей. Екологічні вміння студентів формуються під час проведення практичних занять, на яких широко впроваджуються рольові, ситуативні та ділові ігри, при проведенні природоохоронних акцій, екскурсій, польових, технологічних та педагогічних практик та ін.

Розвитку умінь студентів значною мірою допомагають створювані як ними самими, так і викладачами педагогічні ситуації екологічного змісту, які сприяють формуванню у майбутніх учителів педагогічного мислення, екологічного світосприйняття і в цілому їх практичній підготовці до екологічного виховання школяра.

По закінченню екологічної освіти та виховання у студентів вищих педагогічних навчальних закладів повинна бути сформована екологічна культура, яка характеризується глибокими знаннями про навколишнє середовище, а також уміння вирішувати екологічні проблеми та прищеплювати екологічну культуру учнівській молоді.

Школа майбутнього „повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того , щоб природа служила їй. Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо. ” (2;302).

Використана література

1. Сухомлинський В.О. Природа, праця, світогляд. Вибрані твори: у 5-ти т. – Т 5. - С.554.
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. Вибрані твори: у 5-ти т. – Т 3. - С.302.